

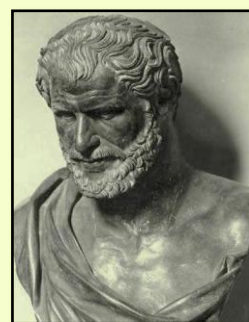
Ηράκλειτος και Λάο Τσε

Έχει λεχθεί πολλές φορές, πως δύο μεγάλοι φιλόσοφοι, που έζησαν περίπου την ίδια εποχή, χωρίς να έχουν καμία επαφή μεταξύ τους, ούτε και οι μεγάλοι πολιτισμοί μέσα στους οποίους έζησαν, ανέπτυξαν ένα φιλοσοφικό έργο που έχει αξιοσημείωτες ομοιότητες. Πρόκειται για τον Ηράκλειτο τον Εφέσιο και τον Λάο Τσε του κράτους του Τσού, που έζησαν αμφότεροι περί τον 6ο αιώνα π.Χ. (αν και για τον δεύτερο, σύγχρονοι ιστορικοί υποστηρίζουν ότι πιθανώς να έζησε τον 4ο αιώνα π.Χ.).

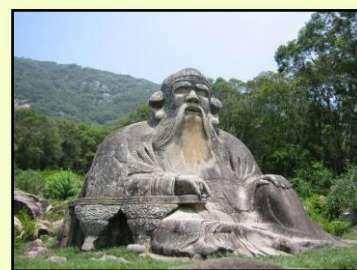
Στον πρώτο, αποδίδεται το έργο *Περί Φύσεως*, το οποίο διακρίνεται για την αινιγματική του φύση, την αποσπασματικότητα των αφορισμών και τον αποφθεγματικό του χαρακτήρα, στοιχεία ικανά για να τον χαρακτηρίσουν ως «σκοτεινό». Στον δεύτερο, αποδίδεται το έργο *Τάο Τε Τσίγκ*, ένα έργο βαθιά μεταφυσικό και ποιητικό, το οποίο θεωρείται η βάση του Ταοϊσμού, βασικού φιλοσοφικού και θρησκευτικού ρεύματος στην Κίνα, που επηρέασε καθοριστικά τον πολιτισμό της.

Επιγραμματικά μπορούμε να αναφερθούμε στις αναλογίες που εμφανίζονται στα έργα των δύο αυτών φιλοσόφων:

- Στον Λόγο του Ηράκλειτου και στην Οδό (Τάο) του Λάο Τσε, στην αδυναμία να καθορίσουμε επακριβώς τις έννοιες αυτές: το Τάο που δεν έχει όνομα και είναι το Ένα και η μήτρα όλων και στο Λόγο που είναι η αρχή των πάντων.
- Στην αρμονία των αντιθέτων και στη σύνθεση τους: Το γιν και γιάνγκ του Λάο Τσε και η πάλη των αντιθέτων στον Ηράκλειτο. Στην ενότητα που είναι πιο θεμελιώδης από τα αντίθετα και ταυτοχρόνως τα αντίθετα που είναι τα ουσιώδη γνωρίσματα της ενότητας (E. Hussey).
- Στην αέναη ροή και το γίνεσθαι: στην περίφημη φράση του Ηράκλειτου πως κανείς δεν μπορεί να περάσει το ίδιο ποτάμι δύο φορές και στη σημασία του νερού στο Τάο της συνεχούς αλλαγής.
- Στη γνώση και στην αυτογνωσία: Στη σημασία που έδινε ο Ηράκλειτος στα μικρά παιδιά ως κάτοχοι της πραγματικής γνώσης και στην Πρωταρχική Φύση του Λάο Τσε. Στην μυστικιστική φράση *έδιζήσάμην έμεωυτόν* του Ηράκλειτου (αναζήτησα τον εαυτό μου) και στην αντίστοιχη φράση του Λάο Τσε *Το να γνωρίζεις τον κόσμο είναι έξυπνο, αλλά η πραγματική σοφία είναι να γνωρίζεις τον εαυτό σου*.
- Και εν κατακλείδι, στο απόσπασμα του G. S. Kirk για τον Ηράκλειτο, που ταιριάζει απόλυτα και στον Λάο Τσε: *Ο Ηράκλειτος έκανε σαφές, περισσότερο από όλους τους προηγούμενους φιλοσόφους, ότι ο άνθρωπος είναι μέρος του περιβάλλοντος. Και σε αυτόν λειτουργεί ο Λόγος και η αποτελεσματική*

Εικόνα 1:
Ηράκλειτος
(πηγή: ntua.gr)

Εικόνα 2: Γλυπτό του Λάο Τσε στη φύση
(πηγή: wikipedia)

λειτουργία του ανθρώπου εξαρτάται από τη δράση του σύμφωνα με αυτόν και συνεπώς σύμφωνα με την κατανόηση του Λόγου από τον άνθρωπο.

Αυτό όμως που έχει εξίσου ενδιαφέρον με τις διδαχές τους είναι ο κοινός επίσης τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισαν οι δύο αυτοί φιλόσοφοι την κοινωνία στην οποία έζησαν, τους θεσμούς και τους ανθρώπους της εποχής τους. Ο Ηράκλειτος, όπως μας πληροφορεί ο Διογένης ο Λαέρτιος, αποσύρθηκε στο ιερό της Αρτέμιδος και εκεί έπαιζε αστραγάλους με τα παιδιά. Όταν μαζεύτηκαν γύρω του οι Εφέσιοι, τους είπε: *Γιατί απορείτε άθλιοι; Μήπως δεν είναι προτιμότερο να παίζω παρά να ασχολούμαι με την πολιτεία σας;* Στο τέλος έγινε μισάνθρωπος, πήρε τα βουνά και ζούσε εκεί πέρα, τρώγοντας φυτά και χόρτα. Από αυτό όμως έπαθε υδρωπικία. Κατέβηκε στην πόλη και ρωτούσε αινιγματικά τους γιατρούς, αν μπορούσαν μετά από βροχερό καιρό να φέρουν την ξηρασία. Εκείνοι δεν καταλάβαιναν, κι έτσι πήγε και χώθηκε σε ένα βουστάσιο, ελπίζοντας πως με τη ζεστασιά της κοπριάς θα εξατμίζονταν τα υγρά. Ούτε όμως κι έτσι κατάφερε τίποτα, και πέθανε σε ηλικία εξήντα ετών.

Από την άλλη, ο Λάο Τσε ήταν αυτοκρατορικός αρχειοφύλακας στο Λογιάνγκ, της επαρχίας Χουάν. Καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας του, ενώ είχε πρόσβαση σε όλα τα κλασικά κείμενα όπως αυτά του Κίτρινου Αυτοκράτορα, δεν έγραφε τίποτα καθώς πίστευε πως *αυτό που μπορούμε να ονομάζουμε Ταό δεν είναι το αιώνιο Ταό.* Στα ογδόντα του – σύμφωνα με μια παλιά παράδοση – απηυδισμένος απ' τη ζωή των ανθρώπων, αποφάσισε να γίνει ερημίτης και έφυγε προς τη δύση. Ενώ πήγαινε να πεθάνει στην ερημιά, συνάντησε το θρυλικό φύλακα των συνόρων Γιν Χσι, ο οποίος τον αναγνώρισε και τον έπεισε να καταγράψει τη διδαχή του. Έτσι, ο Λάο Τσε συνέγραψε για το φύλακα Γιν Χσι το *Τάο Τε Τσίγγκ* ώστε να μπορέσει να περάσει τα σύνορα. Έκτοτε χάθηκε και κανείς δεν έμαθε τι απόγινε.

Γιατί και οι δύο αποσύρθηκαν από τον κόσμο; Γιατί έγιναν κατά κάποιο τρόπο “μισάνθρωποι”; Αν και πολλοί θαύμασαν το έργο τους, εκείνοι δεν άνοιξαν σχολή. Δεν θέλησαν να διδάξουν τα όσα πίστευαν και ούτε τα υποστήριξαν ενώπιον των άλλων ακόμη και με κίνδυνο της ζωής τους. Απεναντίας, συμπεριφέρθηκαν με ένα είδος απογοήτευσης απέναντι στους ανθρώπους, λες και οι τελευταίοι δεν ήταν ικανοί να κατανοήσουν τα όσα τους έδειχναν. Σκοτεινοί κι απόμακροι από τους ανθρώπους και την εποχή τους, ήταν άραγε νωρίς για να τους κοινωνήσουν με τις ιδέες τους; Όταν χάθηκαν, βρέθηκαν λίγοι που πίστεψαν ότι τα σκοτεινά και αινιγματικά λόγια τους, ίσως κρύβανε κάποιες αιώνιες αλήθειες. Και έτσι ταξίδεψαν το έργο τους στους αιώνες. Με ολοένα και περισσότερους να έλκονται από τους γρίφους των έργων τους.

Πολλούς αιώνες μετά ήρθε η εποχή της επιστήμης. Και οι αιώνιες αλήθειες, άρχισαν σιγά σιγά να εμφανίζονται στα μάτια των ανθρώπων με αδιάσειστες αποδείξεις. Και άλλες, τις οποίες δεν μπορούσε εύκολα να κατανοήσει το μυαλό του. Ούτε τη φύση τους, ούτε τη δύναμή τους. Και ήταν τότε, στα 1948, εν μέσω των πρώτων καταστροφικών συνεπειών της εφαρμογής των νέων επιστημών στην υπηρεσία της αυτοκαταστροφής του ανθρώπου, όπου ένας διορατικός επιστήμονας της φυσικής, ο Werner Heisenberg, από τους αρχιτέκτονες της νέας αυτής επιστήμης, σε μια δημόσια ομιλία του, θα πει: “[...] κατά ένα ορισμένο τρόπο η σύγχρονη φυσική πλησιάζει πάρα πολύ στη διδασκαλία του Ηράκλειτου.

Αν αντικαταστήσει κανείς τη λέξη «φωτιά» με τη λέξη «ενέργεια», τότε μπορεί κανείς να θεωρήσει τις θέσεις του Ηράκλειτου σχεδόν λέξη προς λέξη σαν έκφραση της σύγχρονης αντίληψής μας. Η ενέργεια είναι πραγματικά το υλικό, απ' το οποίο είναι καμωμένα όλα τα στοιχειώδη σωματίδια, όλα τ' άτομα και γι' αυτό γενικά όλα τα πράγματα, και ταυτόχρονα η ενέργεια είναι επίσης και το κινούν[δηλαδή η αιτία της κίνησης].”